

Р.А. Мінасян, Київ

аспірант

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ПЕРЕГОВОРНОМУ ПРОЦЕСІ ЄСП У 2003-2004 РР.

Зроблено короткий історичний екскурс в події 2003-2004 років в контексті включення України до Єдиного Економічного Простору. Визначено характеристики переговорного процесу в питанні приєднання України до зазначеного об'єднання

Ключові слова: Україна, Росія, Білорусь, ЄСП.

A brief historical review of the 2003-2004 events in the context of the inclusion of Ukraine into the Single Economic Space has been made. The characteristics of the negotiation process on the issue of Ukraine's accession to the said association are determined

Key words: Ukraine, Russia, Belarus, SES.

Зі зміною влади в Росії та обранням на посаду президента В. Путіна у 2000 р. РФ стала приділяти більшу увагу пострадянському простору та намагалася відродити колишній вплив у регіоні. Росія на чолі з В. Путіним почала більш жорстко відстоювати свої власні національні інтереси. Крім того, було зрозуміло, що СНД не стане центром інтеграції в регіоні. Потрібно було створити більш дієве

інтеграційне об'єднання на просторі колишнього СРСР, до якого увійшли б найближчі союзники РФ. Одним з цих союзників на той час була Україна.

Хронологічні межі даної роботи охоплюють період з лютого 2003 р. по грудень 2004 р. Нижня межа – лютий 2003 р. – обумовлена початком переговорного процесу щодо створення ЄСП. Верхня межа – грудень 2004 р. – час, коли в Україні відбулася Помаранчева революція, в результаті якої перемогу на виборах президента отримав прозахідний кандидат В. Ющенко.

Метою даної роботи є визначення характеристик переговорного процесу щодо процесу приєднання України до ЄСП.

Серед вітчизняних науковців дану тематику розробляли А. Бульвінський, Л. Чекаленко, О. Ковтун, В. Філіпчук, М. Пирожук, О. Сушко та багато інших дослідників.

За рік до президентських виборів, на початку 2003 р. В. Путін ініціював процес створення нового пострадянського економічного об'єднання, в якому головну роль мала відігравати Росія. Президент РФ це робив для підвищення свого рейтингу напередодні виборів і прагнув довести громадськості, що він, на відміну від Б. Єльцина, дієво зміцнює позиції своєї країни на пострадянському просторі. Відповідно, під час зустрічі 23 лютого 2003 р. у Москві президент України Л. Кучма, президент Росії В. Путін, президент Білорусі А. Лукашенко та президент Казахстану Н. Назарбаєв прийняли рішення про створення Єдиного економічного простору (ЄЕП). За словами міністра економіки Росії Г. Грефа (лютий 2003р.), мова йшла про більшу форму інтеграції ніж Митний союз чи ЄврАзЕС [1]. Була створена Група високого рівня, яка мала до вересня 2003 р. розробити проект Угоди про формування ЄЕП [2].

16 квітня 2003 р. у Москві пройшло засідання Групи високого рівня. Україну на зустрічі представляв перший віце-прем'єр-міністр М. Азаров. У цьому контексті треба наголосити на тому, що В. Путін висловив думку, що процес підготовки створення Єдиного економічного простору ведеться дуже повільно. Також він наголосив на тому, що існують серйозні складнощі на шляху його створення.

Сутність труднощів, які існували за кілька днів до зустрічі, розкрив російський віце-прем'єр В. Христенко. За його словами,

головна перепона полягала в тому, що російсько-українські позиції були не повністю узгоджені. В. Христенко дав зрозуміти, що Росія є самодостатньою країною, а Україна без Росії не зможе розвиватись. На наш погляд, це не можна назвати рівноправним переговорним процесом, адже цілком очевидно є спроба тиску Росії на Україну. Малося на меті, що Україна має погодитись на будь-які пропозиції Москви [3].

16 вересня 2003 р., за три дні до підписання Угоди ЄЕП, у Верховній Раді точилися серйозні дискусії щодо цього питання. Колишній прем'єр-міністр України та голова найбільшої опозиційної фракції «Наша Україна» В. Ющенко заявив, що такий підхід зраджує національним інтересам, суперечить Основному Закону та курсу України на євроатлантичну інтеграцію.

У той же час, один з найбільших прихильників вступу в ЄЕП тодішній віце-прем'єр-міністр України М. Азаров заявив, що Путін пообіцяв єдині ціни на енергоносії та незастосовування вилучень у торгівлі [4, с.15].

19 вересня 2003 р. в Ялті президент Росії В. Путін, президент України Л. Кучма, президент Білорусії А. Лукашенко та президент Казахстану Н. Назарбаєв підписали Угоду про формування Єдиного економічного простору [5]. Однак Україна, на відміну від інших членів, підписала угоду із застереженням, що вона буде брати участь у формуванні цієї організації в рамках, які не суперечитимуть Конституції України.

У Посланні президента України Л. Кучми до Верховної Ради від 27 лютого 2004 р. було сказано, що участь України у ЄЕП має не суперечити генеральній лінії на євроінтеграцію [4, с.15-16]. Л. Кучма хотів завірити громадськість, що ті документи, які він підписав у Ялті 19 вересня 2003 р. щодо ЄЕП, не будуть перешкодою подальшій інтеграції України до європейської спільноти. З одного боку, підписується документ, у якому сказано, що сторони прагнуть створення спільної митної території та спільного економічного простору, а з іншого боку, підписується застереження, що Україна не буде йти на ті кроки, які суперечитимуть її Основному Закону. Президент Л. Кучма наприкінці свого президентства мав отримати зовнішньополітичних союзників, але в той же час, він не міг

дратувати населення країни урізанням суверенітету України внаслідок участі в цій пострадянській інтеграційній структурі. Ми вважаємо, що Президент діяв за принципом «і нашим, і вашим», Л. Кучма хотів вбити двох зайців – з одного боку, покращив відносини з Росією, а з іншого – завірити більшість, що Україна все одно рухатиметься в Європу.

20 квітня 2004 р. Верховна Рада одночасно з парламентом Росії ратифікували Угоду про створення ЄСП [6]. «За» проголосували 266 депутатів, що складались з членів Партії регіонів, комуністів та ситуативної пропрезидентської більшості. Проти цього рішення проголосувала найбільша опозиційна фракція экс-прем'єр-міністра В. Ющенка «Наша Україна», Блок Юлії Тимошенко і навіть Соціалістична партія О. Мороза.

Помаранчева революція та перемога проєвропейського кандидата В. Ющенка у грудні 2004 р., який обіцяв більш жорстко відстоювати національні інтереси, звела нанівець спроби залучити Україну до Єдиного економічного простору.

Отже, переговорний процес щодо приєднання України до ЄСП мав кілька характеристик. По-перше, на початковому етапі все відбувалось на найвищому рівні, адже складні зовнішньополітичні обставини штовхали тодішнього президента Л. Кучму шукати друзів на міжнародній арені. По-друге, домінуючою у переговорах була Росія. По-третє, політичні події кінця 2004 р. призвели до розуміння того, що Україна не буде приймати участь у ЄСП.

Використані джерела та література:

1. Єдиний економічний простір створюється у межах України, Росії, Білорусі й Казахстану. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/3403/art/10443.html>.
2. Філіпчук В. Сушко О. Єдиний економічний простір: геополітичний проект під економічними лаштунками. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ea-ua.info/main.php?parts_id=5&news_id=115&news_show_type=1.
3. Пирожук М. Єдиний економічний простір СНД. Що чекати від чергових переговорів, які розпочалися в Москві? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/902244.html>.
4. Бульвінський А.Г. Проект Єдиного економічного простору: російське та українське бачення // Віче. – Київ, 2009. – № 18(225). – С. 15.

5. Філіпчук В. Сушко О. Єдиний економічний простір: геополітичний проект під економічними лаштунками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ea-ua.info/main.php?parts_id=5&news_id=115&news_show_type=1.
6. Відомості Верховної Ради. – 2004 – №32. – С.388.